

Grigore ARDELEAN,

lector universitar

al Catedrei „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

VULNERABILITATEA CAPACITĂȚII DE APĂRARE JURIDICĂ CONTRA ACTELOR DE POLUARE PROVENITE DIN TERITORIUL TRANSNISTREAN

REZUMAT

Dificultățile exercitării controlului asupra propriului teritoriu de către autoritățile statului suveran, nu rămân niciodată unice și izolate, ci se amplifică, se răspândesc și în consecință afectează grav calitatea vieții cetățenilor săi, inclusiv sub aspectul exercitării dreptului la un mediu sănătos și echilibrat ecologic.

Cuvinte cheie: mediu, poluare, prejudiciu, responsabilitate, acces, autorități.

SUMMARY

The difficulties in exercising control over their own territory by the authorities of the sovereign State, does not remain isolated and never, but these regions are amplified, and is therefore seriously affect the quality of life of its citizens, including under the aspect of the exercise of the right to a healthy and ecologically balanced environment.

Keywords: environment, pollution, damage, responsibility, access, authority.

Introducere. În condițiile în care dezvoltarea economică la nivel global a luat cu asalt toate resursele ce generează materie primă industrială, inclusiv cele naturale, calitatea mediului a început în ritm accelerat să piardă teren în fața intereselor material-existențiale ale omenirii. Drept consecință, au apărut fenomene naturale puțin cunoscute omului, care nu-și pot găsi explicația, nu pot fi gestionate și prognozate chiar nici cu cele mai performante tehnici. Tendința evoluționistă de a spori confortul existențial fără a ține cont de legitățile funcționale ale componentelor de mediu, actualmente capătă amploare și riscă a se ajunge la limita de toleranță, marcată de punctul din care nu se va mai putea întoarce niciodată. Implicarea factorilor de mediu în realizarea diferitor interese, începând cu cele economice, politice, sociale, dar și cele militare uneori, a devenit o obișnuință a zilelor noastre, dar care nu va fi trecută cu vederea de generațiile viitoare atunci când vor realiza că interesele strămoșilor lor au fost mai presus decât cele ale continuității vieții pe pământ. Pe lângă răscolirea acestor sentimente și regrete ce urmează a fi considerate la timpul lor, ne propunem ca în subiectul de față să supunem examinării una din problemele de mediu, ce poate fi calificată drept vulnerabilitate a capacității de apărare juridică contra actelor de poluare provenite din teritoriul transnistrean. Este o problemă a statului Republica Moldova și nu numai, este o problemă a tuturor statelor ex-sovietice afectate de fenomenul separatismului, care în aparență afectează doar relațiile politice,

economice și sociale ale statului, fără a se mai căuta a înțelege că problema dată generează mult mai multe consecințe, inclusiv cele de natură ecologică, de intervenție în gestionarea și reprimarea faptelor reproșabile ce atentează vădit la drepturile omului la un mediu sănătos (drept garantat de art. 37 din Constituție).

Materiale și metode de cercetare aplicate. În scopul realizării studiului amplu asupra compartimentului vizat au fost utilizate și aplicate pe larg metodele de cercetare specifice domeniului cum ar fi: metoda istorică, metoda comparativă, metoda deducției și cea prospectivă.

Rezultate obținute și discuții. Dincolo de problematica cunoscută materiei de drept penal, procesual-penal, investigațiilor speciale ce stă în calea misiunii de apărarea juridică a intereselor cetățenești, problemă ce are ca sursă de alimentare separatismul transnistrean, încercăm a arăta că componentele de mediu, datorită legităților sale de existență și manifestare, pot fi utilizate în orice moment ca mijloace de realizare a diferitor intenții criminale, începând cu acte de poluare, diversiune, terorism care cu ușurință, în orice moment pot intimida autoritățile statului. În contextul descris, urmează să amintim că potrivit unor date, râul Nistru constituie sursa principală de asigurare a necesităților de apă potabilă, în volum de 54% din cantitatea de apă utilizată de populația Republicii Moldova [7, p. 203]. Cele două stații de pompare și prelucrare a apei potabile situate în or. Vadul lui Vodă pot deveni în orice moment ținta unor atacuri la adresa securității naționale, ce ar asigura realizarea scopurilor meschine nu doar a unor cercuri restrânse de subiecți, ci chiar a unor așa-zise autorități separatiste care servesc intereselor Federației Ruse.

Din aceste considerente, faptele penale săvârșite și controlate dintr-un teritoriu „necontrolat”, sau mai bine zis nesubordonat autorităților unui stat, dar aflat în interiorul acestuia, nu reprezintă altceva decât substanța unei „bombe” gata în orice moment să explodeze.

Revenind la titlul subiectului discutat, fără a intra în prea multe detalii asupra conținutului teoretico-juridic a fenomenului poluării, a specificității și complexității manifestărilor dăunătoare în raport cu efectele prejudiciabile, ne referim aici la prejudiciul prin ricoșeu, la prejudiciul cauzat de particulele aeropurtate, vom pune în discuție vulnerabilitatea sistemului juridic, sesizată atunci când se cere apărarea drepturilor cetățenilor din dreapta Nistrului, drepturi vătămate prin actele de poluare ce-și au sursa pe teritoriul transnistrean.

Luând în considerare faptul că orice daună de mediu se poate răsfrânge pe teritorii întinse și că poluarea nu are granițe, iar stabilirea intervalului de timp între comiterea faptei și apariția efectului negativ este destul de dificilă, problemele de dezbinare teritorială a unui stat complică și mai mult procesul de constatare, evaluare, documentare și identificare a responsabilului de cauzarea unui prejudiciu ecologic [6, p. 23]. Anume din aceste cauze, de mult timp, practica raportează dificultăți de intervenție și documentare a infracțiunilor de poluare săvârșite în stânga Nistrului, dar resimțite de cetățenii ce locuiesc și-și au proprietățile pe malul drept.

În acest context, procesul asigurării unei reparări depline a daunei ecologice poate fi pus la îndoială din cauze independente voinței omului (irreversibilitatea prejudiciului), dar și din cauze ce determină imposibilitatea accesului pe teritoriul

unde este amplasată sursa de poluare, acces care este extrem de necesar pentru izolarea acesteia, documentarea și sancționarea responsabililor ce au admis cauzarea unor daune de mediu cu potențiale și ireversibile efecte asupra persoanei și bunurilor sale. Aceasta, de fapt, este o cauză specifică în contextul celorlalte existente, și anume problema de integritate teritorială a Republicii Moldova generată de tendințele de separare teritorială și jurisdicțională manifestate de autoritățile regiunii transnistrene.

Potrivit unor relații ale inspectorilor de mediu din orașul Rezina, există momente în care faptul poluării atmosferice sau a apei Nistrului este vizibil generată de o sursă amplasată în stânga Nistrului, însă din cauza problemelor de acces în această regiune, faptele respective rămân nesancționate.

Așadar, având în vedere faptul că orice activitate economică constituie un risc sporit de poluare, iar regiunea transnistreană găzduiește un număr mare de uzine concentrate în principalele orașe cum ar fi Tiraspol, Rîbnița și Bender, impactul acestora asupra mediului ar deveni devastator în lipsa unui control riguros din partea organelor competente în acest domeniu.

Situația devine mult mai complicată la nivel internațional atunci când Republica Moldova își asumă unele angajamente față de statele vecine ce se referă la întreprinderea măsurilor la nivel național privind neadmiterea poluării transfrontaliere.

Pe lângă toate acestea, în cele ce urmează vom încerca să facem o descriere succintă a situației existente la nivel național în ce privește divergențele aplicării legislației de mediu atunci când sursa de poluare sau subiectul responsabil este localizat în stânga Nistrului.

Deci amintim că activitățile cu impact negativ desfășurate în stânga Nistrului generează în mod sistematic prejudicii la adresa factorilor de mediu, precum și a persoanelor ce locuiesc în vecinătatea surselor de poluare. Ghinionul acestor întâmplări constă în faptul că autorii prejudiciilor vizate pot fi trași la răspundere reparatorie doar de așa-zisele organe de drept ale Transnistriei. Aceasta se întâmplă, deoarece activitățile în discuție sunt supuse supravegherii de către autoritățile separatiste, în timp ce victima poate cere apărarea drepturilor sale de la autoritățile din dreapta Nistrului, iar între acestea două nu există o colaborare, deși există o lege în acest sens. Ne referim aici la Legea nr. 173/2005 [4] având ca obiectiv principal întărirea unității poporului, restabilirea integrității teritoriale a statului, crearea spațiului juridic, economic, de apărare, social, vamal, umanitar și a altor spații unice, precum și al asigurării păcii civice, încrederii, înțelegerii reciproce și concordiei în societate, stabilității, securității și dezvoltării democratice a statului.

Așadar, vorbind în acest sens despre aspectele de competență teritorială, constatăm că potrivit legislației procesual-penale [2], cauza penală se judecă de instanța în raza teritorială a căreia a fost săvârșită infracțiunea, iar conform legislației procesual-civile referitoare la competența teritorială [3], acțiunea se intentează în instanța de la domiciliul pârâtului, respectiv acțiunea împotriva unei persoane juridice se intentează în instanța de la sediul ei. Din acest context observăm că în toate cazurile în care o persoană a fost prejudiciată din punct de vedere ecologic se va depune o petiție la organul sau instanța din raza teritorială unde își are domiciliu pârâtul sau își are sediul persoana juridică ce se face vinovată de poluare, iar în

cazul în care aceștia se află pe teritoriul autoproclamatei Republici Moldovenești Nistrene posibilitatea intentării unei acțiuni în instanțele ce înfăptuiesc justiția în acest teritoriu se reduce la “zero”. Spunem acestea, având în vedere că, *de facto*, așa-zisa putere judecătorească din stânga Nistrului nu se subordonează din punct de vedere organizatoric Ministerului Justiției Republicii Moldova, cu toate că, *de jure*, în mod implicit din prevederile Legii nr. 514/1995 [5] unde se menționează la art. 21 alin. 2 că „*numărul total al posturilor de judecător include și numărul posturilor de judecător pentru instanțele judecătorești amplasate în stânga Nistrului*”, se deduce că instanțele judecătorești din stânga Nistrului se subordonează Ministerului Justiției al Republicii Moldova.

Reieșind din conținutul problematicii relevate în textul de mai sus, ca primă soluție s-ar impune elaborarea normelor încorporate în conținutul unei eventuale legi (legea cu privire la repararea daunei aduse mediului) care să prevadă competențele autorităților de mediu în examinarea sesizărilor din partea persoanei ce se consideră amenințată cu un prejudiciu și impunerea în acest sens a unor măsuri de prevenție și lichidare a consecințelor poluării din contul deținătorilor surselor de poluare. În cazul în care nu va fi identificat responsabilul de realizarea măsurilor de prevenire și reparare a daunei aduse mediului, aceste măsuri urmează a fi realizate din contul autorității de mediu sesizate, iar acestea, la rândul lor, vor recupera cheltuielile de la subiectul responsabil de reparare a prejudiciului ulterior identificării lui. Astfel, problema prevenirii și reparării daunelor aduse mediului de către subiecții din stânga Nistrului va deveni o problemă a autorităților de mediu și nu a persoanelor care riscă să suporte consecințele acestor daune.

Pentru aceasta, înainte de toate, este necesar a fi operate unele modificări în legislația procesuală pentru a admite ca acțiunea în repararea prejudiciului ecologic să fie examinată de instanța în a cărei rază teritorială s-a produs. Cu această ocazie, amintim că art. 39 alin. 9 din CPC, referindu-se la competența la alegere, admite ca acțiunea pentru repararea daunei, dar aici se referă la dauna pur civilă, să fie examinată de instanța de la locul producerii ei. După aceeași formulă, ar fi posibilă și instituirea regulii privitoare la stabilirea competenței teritoriale potrivit căreia cauza cu privire la prejudiciul ecologic să fie examinată de instanța de la locul săvârșirii ei. Actualmente o asemenea posibilitate este prevăzută și de art. 40 al Codului de procedură civilă ce se referă la competența teritorială la examinarea de către instanțele de judecată a litigiilor ce rezultă din cauzarea de daune ecologice. Potrivit normei menționate „*Acțiunea în reparație a prejudiciului cauzat mediului înconjurător se întentează împotriva proprietarilor (posesorilor) de utilaje în instanța de la locul instalării utilajului, cu excepția cazurilor când acesta este instalat în străinătate*”.

De fapt, suntem de acord cu logica și tactica elaborării normei în cauză sub aspect procesual, însă aceasta nu poate fi aplicată în teritoriul din stânga Nistrului, în special partea normei ce stabilește titlul de excepție referitoare la cazurile când sursa de poluare (instalația) este amplasată în străinătate, deoarece autoproclamata Republică Nistreană nu este recunoscută ca stat străin. Rezultă în acest caz că acțiunea avută în discuție nu urmează a fi înaintată la locul daunei, pentru că aceasta se poate face doar când sursa este amplasată într-un stat străin, ceea ce nu este valabil pentru teritoriul transnistrean, urmând ca acțiunea să fie depusă la instanțele

din teritoriul ei. Observăm deci că această normă practic nu are aplicabilitate, însă, dacă ar exista în conținutul art. 39 al CPC norma care să admită înaintarea acțiunii la locul producerii daunei, situația s-ar schimba radical.

Evident, pentru ca norma de la art. 40 al CPC să nu vină în contradicție cu cea de la art. 39, urmează ca și aceasta să fie modificată, altfel spus, prima trebuie să se refere doar la situația în care sursa se află pe un teritoriu străin, aceasta fiind aplicabilă doar față de daunele cauzate în afara hotarelor Republicii Moldova.

O a treia soluție s-ar impune prin introducerea unor taxe agenților economici din regiunea transnistreană care să fie percepute la trecerea peste așa-zisa frontieră a mărfurilor potențial periculoase, mijloacelor de transport și altor bunuri etc. Cu toate acestea nu putem înțelege gestul Guvernului Republicii Moldova care a votat la 20.03.2014 modificări la politica bugetar-fiscală prin care a scutit de achitarea plăților vamale și pentru poluarea mediului agenții economici din regiunea transnistreană. Or, în condițiile în care suntem limitați în exercitarea tuturor procedurilor legale necesare contracarării fenomenului poluării din cauza problemelor de acces pe teritoriul în care se identifică sursa poluării, impunerea unor taxe de poluare la trecerea așa-zisei frontiere constituie unica și ultima pârghie de reprimare, o șansă în plus ce ar oferi posibilitatea suplinirii fondului ecologic de stat cu surse financiare indispensabile activităților de prevenire și regenerare a factorilor de mediu prejudiciați.

Drept concluzie la cele relatate, am avea de adăugat că atâta timp cât va exista problema transnistreană vor mai persista și alte dificultăți în asigurarea exercitării dreptului la repararea prejudiciului ecologic cauzat de subiecții localizați în stânga Nistrului, prin urmare, astăzi această temă mai rămâne deschisă pentru discuție și abordare.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.
2. Codul de procedură penală nr. 122 din 14.03.2003 Monitorul Oficial nr. 104-110 din 07.06.2003.
3. Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003 Monitorul Oficial nr. 111-115 din 12.06.2003.
4. Legea nr. 173 din 22.07.2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria) Monitorul Oficial nr. 101-103 din 29.07.2005
5. Legea nr. 514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească, Monitorul Oficial nr. 58 din 19.10.1995.
6. G. Ardelean. Problema responsabilizării subiectului vinovat de cauzarea prejudiciului ecologic în cazul în care acesta este subordonat jurisdicției transnistrene. Revista „Legea și viața” nr. 10 (286)/2015.
7. I. Trofimov, G. Ardelean, A. Crețu. Dreptul mediului. Chișinău, Bons Offices, 2015.